AZƏRBAYCAN BƏYK

Nizami Gəncəvi

Azərbaycanın qlassik şairlərindən (soldan saqa) Nəsimi, Fyzuli, Natəvan, Qydsi, Vazeh, Mirzə Fətəli, Zakir, Seyid Əzim, Abbas Sihhət

NIZAMI

„Jeddi gəzəl"-dən

Şir kimi açıqlıq, qurt tək qorxulu
Bir şərhəng vardı ki, nəsli çox ulu.
Şah onu caqırdı janına xəlvət
Dedi ki, Fitnəni apar və məhv et.
Sarajın fitnəsi Fitnədir dedi,
Onu məhv eləmək lazım sellədi.
Aldı o insafla, Fitnəni vardı,
Salıb qabaqına evə apardı.
Şam kimi başına o gözəl qızın,
Ajırmaq istədi şərhəng, ansızın
Gəldi həmən dilə qaravaş dedi,
Yraji janımda, gözdə jaş, dedi:
«Laləq dejil sənə bu cirkin əməl,
Özün ez-özuna dyşmən olma gəl.
Şaha munis mənəm, həmsöhbət mənəm,
Kənizlər icində xossiffət mənəm.
Məni ərkojunluq joldan cıxardı,
Dejim doqrusunu şejtan cıxardı.
Şah: «eldyrl» sellemiş, gəstərin syrat,
Bir qədər səbr elə, padşahı aldat.
Sellə ki: Fitnəni eldyrdym, hər gah
Verilən xəbərdən sevinərsə şah.
Eldyr, qanım sənə qoj olsun halal!
Jox şahı byrysə bir dərin məlal,
Onda qaldıqıtmcın mən saq-salamat
Sən qəzəbdən, mən da əçəldən nicat
Taparıq, bxtlmaz sərviniz jerə,
Hec nə olmasam da, jenə bir kərə
Əvazin verərəm» dejib alməhal.
Qoldu qarşısına jeddi parca la'l;
Hər biri bir beyik elkənin varı,
Gəlirdə kecməzdi ymman onları.
Qızın tədsirini bəjənib haman
Boş jerə tökmədi, kecdi qanından,
Sellədi: «Amandır bu sirri açma,
Demə bir kimsəjə, faş etmə, sacma!
Sorussalar de ki, xidmətcilərim mən,
Dyzələr dalısınca arxalın ol sən.
Buna and icdilər qurtardı biri
Zəncirdən, o biri qaldı dip-diri.
Bir gyn şərhəng şahın imarətinə
Getdi, əl atdı şah hekajətinə
Fitnənin; sellədi o, taçidara
Qızın hajatını, salaraq dara
Verdim ədahaja ajın başını;
Etdim qan bahası gezym jaşını.
Doldu taçidarın gözləri jaşdan:
Demək çın qurtardı şərhəng tələsdan...

Bir kənd vardı elin gezyndən uzaq,
Şərhəng eləmişdi orda oturaq.
Gəzəl gəlin kimi bir keşky vardı,
Orada gej daniz dalqalanardı.
Orada fələkin asimanında,
O altmış pillənı ez elvanında
Fitnəni xəlvəti aldı otaqa;
Əziz jer verilər əziz qonaqa.
Gynlərin birində bir gözəl inək
Getirdi dynjaja bir byzov qəşənk.
Alıb o, byzovu o gyndən bəri
Ejvana qalxardı hər gyn şux pəri.
Gynəş Sarda olar bahar zamanı
Əkyzy gəzdirən gyn varmı, hanı?
O cejran jerişli, o gymyşsədan
Qaldırardı dama byzovu jerdən.
Nəhajət o byzov bir əkyz oldu,
Gəldi altı ili tamam dyz oldu.
Hərgyn sənət oldu o gyləndamə
Cıxarmaq əkyzy tellədən dama.
Ejlədi nələcə bu işdə adat,
Jykyndən gərmədi zərrə əzijjət.
Əkyz bəjdykcə artdı qyvvəti,
Qızın da jyksəldi gycy, qydrəti.

Cevirəni: M. RAHIM

Xaqani

RYBAİLƏR

Əl yzdy Xaqani jardan, gözəldən,
Jaralı qəlbini qojmajır oldan.
Gynəş eşq syşlynyn parvanəsidir,
O da bir cıtraqa catmbs azəldən.

Myxtəsər gənclijim sitəmli kecdi,
Gynym bildijin tək cox qəmli kecdi.
Bəjəklər eldykcə mərsilə dedim,
Əmrym bu minvalla varəmli kecdi.

Çanan qalıqdadır, qorxuram ondan
Kənlym bir gəmidir, gəz jasım tufan.

Jellər səvgilimdən bir mydə versə
Lal axan su kimi sakit olar çan.

Cevirəni SƏMƏD VURQUN

Həsənoqlu

OJƏZƏL

Ajırdı kənlymy bir xoş qəmər yz, qənfəza dilbər,
Nə dilbər dilbəri-şahid, nə şahid, şahidi-sərvər.

Mən elsəm, sən byti-şəkli-syrahı ejləmə qyl-qyl!)
Nə qyl-qyl, qyl-qyli-bada, nə bada, badeji-əhmər.

Başımdan getmədi hərgiz sənincə icdijim badə,
Nə bada, badeji-məsti, nə məsti, məstiji-saqər.

Şəha şirin sözyn, qıbır Misirdə bir zaman kasid
Nə kasid, kasidi-qi'mət, nə qi'mət, qi'mətı-şəkkər.

Tutuşmaıbınca dər atəş, nəlirməz xisləti-ənbər,
Nə ənbər, ənbəri-suziş, nə suziş suzişi-məcmər.

Əzəldə çanım icində, jazıldı surəti-mə'ni,
Nə mə'ni, mə'niji-surət, nə surət, surəti-dəftər.

Həsənoqlu sənə garci duacıdır vəli sadiq,
Nə sadiq, sadiqi-bəndə, nə bəndə, bəndəji-cakər.

*) Qyl-qyl -qrafin, şəhəng kimi qablar su ilə dolarkən cıxarılan səsə dejilir.

Nəsimi

OJƏZƏL

Dilbərə mən səndən ajrı təndə çanı nejlərəm,
Maly-mylki, təxty-taçı, xanımanı nejlərəm?

Taki gərdym Fəzl halın qılmıbsanı dərdə dəva,
Mən sənin bimarınam, ezgə dəvanı nejlərəm?

Ej mysəlmanlar, bilin, jar ilə xoşdur bu çahan.
Mən ki, jardan ajrı dysdym, bu çahanı nejlərəm?

Cox dualar qılmıbsam mən xaliqin dərgahına,
Cyn myradım hasil olmaz, mən duanı nejlərəm?

Dilbər eldy ej Nəsimi səbr elə, qılma fəqan!
Mən bugyn səbr ejləsəm daxi fəqanı nejlərəm?

Xətai

OJƏZƏL

Dilari-eşqə sultanam dila mən də zamanımda,
Vəzirimdir qəmy-qyssə oturmuş iki janımda.

Fəraqy-atəşy-dərdy ələmlər bəqrımı jaxdı,
Iliklər qarə su oldu, aridi ystyxanə mda.

Mən ol çanbazi-sərbazəm, fələk fəvqindədir darım,
Neçə Hallaçmənsuri jyrytdym rismanımda.

Mən ol şahbazi-kyhsarəm, baş əjmənm qyllaji-Qafə,
Neçə ynqa kimi javru ucurdum aşi janımda.

Haman əl arxası lərdə çahanın padşahıdır,
Xətai! nəp kecən sərdən, qədəm qojan nişanımda.

Həbibi

OJƏZƏL

Gər sənincyn qılma'am cak ej byti-nazikbədən
Gorum olsun ol qəna əjnimdə pira hən kəfən.

Cıxmışa səvdaji-zyllyn başdan ej meh gər jyz il
İstixani kəlləm icrə tutsa qərələr vətən.

Dysdy sənnam nəqa gəl, ta gyl nisar etsin sana.
Səbzənin hər bərginə bir dyrr tapşırmış cəmən.

Ej kənyl eşq əhlinə hərdəm gylərdin şəm'i tək
Man dimazmidim ki, bir gyn aqlajasıdır gylən.

Neçə dillənsin Həbibi sənsiz ej əndamı gyl
Cyn batır çismimə təndə hər tyk olmuş bir tikən.

Fyzuli

KƏNYL TA VAR

Kənyl ta var əlində çami-mej, təsbihə əl vurma,
Namaz əhlinə ujma, onlar ilə durma, oturma!

Əjilib səcdəjə salma fəraqət taçını başdan,
Vyzudan su səpib rahat juxusun gəzdən ucurma!

Saqın, pamal olarsan burlatək məscidə girma,
Ələr nacar girsən onda mənbər kimi cox durma.

Myəzzin nalənin alma qulaqa, dysmə təsvişə,
Çəhənnəm qapısın acdırma, vaizdan xəbər sorma

Çəmaat izdihamı, məscidə salmış kidurətlər,
Kidurət yzrə lytf et, bir kidurət sən də artırma!

Xətini sanma sadiq, myftinin qəvlinə fe'l etmə,
Imamı bilma aqil, ixtiharın ona tap sırma!

Fyzuli bəhra vermməz taati-naqis, nədir çəhdin?
Kərəm cəl ə[illegible] suratində hədden asırma!

Rus dilində cıxmış «Azərbaycan şeiri antologijası» geniş rus oxucu kytləsi arasında böjyk hörmət qazanmışdır. Cap etdijimiz parcalar antologijaja daxil olmuş qlassik və myasir şairlərimizin əsərlərindəndir.

Qovsi

OJƏZƏL

Mənim şuxi-sitəmkarım təqafildan usanmazmı?
Fəramuş olmajan jarım məni bir qətrə anmazmı!

Meji-gylfam ycyn məhvəş, edən azar dərdikəş,
Sərapi-saf tək biqəşş, məjər bir gyn bulanmazmı?

Hərəjimdən sypəhri-dun, təkər ənçym gözyndən xun,
Usandı cevrdən gərduni, hənuz ol mah usanmazmı?

Təbibi-fariqylbəlam ki, sındırmışı pəry-balım.
Mənim bilməzmi əhvalım, desəm jarən inanmazmı?

Dilində bylbyli-zarın, rəvandır vəsfi gylzarın,
Gərəndə arizin, jarın yzy-yzdən utanmazmı?

Gəlip ol sərvnaz ətdy, dili bitabı məhv etdi,
Qijamət gəldi və getdi, bu qafil hec ojanmazmı?

Nədir təqsirim ej kafir, səzy şirin, ozy şəhir,
Bu Qovsi başına axır dolanırmı, dolanmazmı?

Natəvan

OOJLUMA

Nə jaxşı munis idi hejf nagəhan getdi,
Məni bu məhnət ara qojdu al'aman, getdi.
O sərvi-nazdən ajrı baxarmı sərvə gözym?
Hilal tək qəddimi eljədi kaman, getdi.
Unutdu gyllərini, qıldı xaninan tərkin,
Nə baxdı jerlərə cakdi al'əman, getdi.
Nə oldu ariz aja baqban bu gylşəndə?
Acılmadı bu bahar gylləri xəzan getdi.
Nə tapdı ləzzəti-isrət, nə gördy gylzarı,
Bahar fəslinə jaran bu novçavan getdi.
Məni bu məhnət ara qojdu didəsi girjan,
Bəlaji-hiçrə salıb qojdu baqrı qan getdi.
Məzarın ystə gəlin ajlənəm dəmədəm oqul,
Dejərmisən ki, nə nəv ilə Natəvan getdi!

Qydsi

OJƏZƏL

Cox gəzdə syrma, əldə hənə, yzdə xal olur,
Nisbət bu qəsy, bu gözə bənzər məhal olur.

Qaf-qaşın, o taj-telin, lam-ləblərin,
Aləmdə əbir cləsə billah qital olur.

Ləvhi-xə'ala hər necə tərh ejləsən qaşın,
Gəlməz xəjala, axırı məhz xəjal olur.

Sirri-dəhani sordum o şəkkər dodaqdan,
Pynhan danış bu sirri dedi qilqal olur.

Gərçək o atəşin yzyny nitqim oldu lal,
Qydsi! Çərəs dysərsə oda zəngi lal olur.

Mirzə Şəfi Vazeh

OJƏZƏL

Nə qədər kim fələkin sabiti səjlarəsi var,
Ol qədər sinədə qəmzən oxunun jarəsi var.
Dejil aflakdə kəkən gərynən cərxi byland,
Olmən didə sərapa sənə nazzarəsi var.
Ruzigarı qara daim-gecəsi tar kecər
Hər kimin eşqidə bir jar sitəmkarəsi var.
Necə qan cuşə gəlin ejləmasın ahu -fəqan
Kənlymın dildəji-girian kimi fəvvarəsi var.
Ol qəzəldir ki, bu (Vazeh) dedi bir dərd əhli,
Zahirən lalə otaqında qonaq-qarəsi var.

M. Ə. Sabir

TƏMEI NAHAR

Cəqırma jat aj aç tojuq juxunda coxça darı gər,
Sus ej jazbq!: fəzadakı yqanı-cansikarı gər.
Hinində daldalanma cox, həjətdə də dolanma cox,
Jeləndəki sicaqa bax, o tiqi-anıdarı gər.
Gətirdiən jumurtadan nəticə cuçə gəzləmə,
Qazanda qalqanaqa bax, ocaqdakı sərarı gər.
Taxılı, taxılı dejiş də cox cıqırma zəngəzurlu tək,
Bəjin, xanın, xanın, bəjin əlində ehtıkarı gər.
Mənəm, mənəm dejənlərin inanma cox da qollnə,
Gərəkli gynda onların qıcəndakı fərarı gər.
Amandır ulma vaizin həlavəti-kəlamına,
Əna, qanamı qovza nax, icində zəhrimarı gər.
Bu aənlalaların yzyn gerynçə ehtiğacidə
Get ej faqiri-binava kafan ayrıyn məzarı gər
Bu intəlligentlərin sözyn gətirma hec aralıqa,
Oları gərmək istəsən, şərabı gər, qumarı gər.
Palitqadır hər işləri, alışları, verişləri,
Olarda bir əməl fəqət, quru, boş iftixarı gər.

Vaqif

GƏLIN

Dyjyn oldu bytyn xublar jığıldı,
Gəlmədi bir bizim gylbədən gəlin!
Sən gəlmədin dejin jasa batmışam,
Gələ gər ej zylfi jasəmən gəlin!
Bir qədəm bas ki, toj əz tojundur,
Tojlar jarasbqı sənin bojundur,
Mollalar məskəni sari-kujundur,
Onu gərən dənər Ka'bədən gəlin.
Çam icmişəm mən məstanə gəlmişəm,
Ejləjə baqrımı şana gəlmişəm.
Sənin həsrətindən çana gəlmişəm,
Əl gətyr bu nazy-qəmzədən gəlin.
Saz tutulub jyz min sənəm ojnasa,
Çəm olubən rumy-acəm ojnasa.
Gəjdə mələk, jerdə adəm ojnasa,
Həzzim olmaz hərgiz ozgədən gəlin.
Gəl ojna əlinə kəlqəjə dola,
Bujur şəbəş versin, Vaqif tək qula!
Mat qalıb desinlər kimindir ola
Kəklik kimi səkib su syzən gəlin!

Vədadi

QOŞMA

Ej həmdəmim, səni qana qərq ejlər
Gəl tərpətmə jaralanmışı kənlymy!
Ajrı dysmyş vətənindən, elindən
Həmdərdindən aralanmışı kənlymy!
Kənyl verdin hər biyafə jadlara,
Hejf oldu ki, əmyr getdi badlara,
Fələk saldı dyrly-dyrly odlara,
Şan-şan olmuş, paralanmışı kənlymy.

Qanıb jaşım gyndən-gynə bollandı,
Axdı-axdı, sinəm ystə gəllandı,
Jenə qəm səmandi mindi jollandı
Hec bilməzsən jaralanmışı kənlymy.
Gəzym jaşı gyndən-gynə fərq ejlər,
Eşə ejləmər, məni qana qərq ejlər,
Rəvşən etməz jyz min gynəş bərq ejlər
Bu məhnətdə qaralanmışı kənlymy.
Vədadijəm xəstə, gözym mərdymi!
Hirmişəm qosunumu, ordumı.
Cox təbibə şərh elədim dərdimi,
Hec görmədim caralanmışı kənlymy.

Zakir

GƏRAJLI

Nejləmişəm inçilisən,
Jenə ej gylbədən məndən.
Zahiren vardır tazədən
Sənə bir səz dejən məndən.

Çəm evində zar olalı,
Əsqə giriftar olalı,
Jarımadıq jar olalı,
Nə mən səndən, nə sən məndən.

Malləm cesmi-qəzalə,
Olmuşam dərdə həvalə,
Əl gətyrməz ahy-nalə
Geçələr sybhədək məndən.

Parişan etdin halımı,
Əjişən qəddi-dalımı,
Nə dejim tanrı zalımı,
Xəbər alsa gərən məndən.

Xoş olub Zakirin varı,
Gynəşgyn artar azarı,
Baxəbər ejləjin jarı
Ej allahı səyan məndən.

Nəbati

Gəlsin, gəlməsin?

Səba, məndən sələ ol gyl'yzarə,
Bylbyl gylystana gəlsin, gəlməsin?
Bu hiçran dysgyny, illər xəstəsi
Qapına dərmana gəlsin, gəlməsin?

Mən qurbanı olum ənbər tellərin,
Qlonçə dodaqların, pystə dillərin,
O lalə ryxsarın, miskin xalların
Oduna pərvanə gəlsin, gəlməsin?

Gəzym cox həsrətdir xymar gözynə,
Gynəş çamalına, şəkkər sözynə,
Utanbram neçə dejim özynə
Dərdin xəstə çanə gəlsin, gəlməsin?

Dolaşdır boynuma symsəd qolunu,
Qucaqlajə qucum inçə belini,
Lə'li-ləbin əmim, sorum dilini,
İstər ely çanə gəlsin, gəlməsin?

Nəbati istəmez sənsiz dynjanı,
İzzəti, hərmət, şövkəti, şanı,
Bir zada qalmajıb daha gymanı,
Bu baş o mejdana gəlsin, gəlməsin?

Seyid Əzim

TOXUÇUNUN ƏHVALATI

Var idi Isfahanda bir nəssaq
Toxudu şahə bir gözəl dibaç.
Doqquz aj çəkdi nə'nəva zəhmət
Verdi dibaçə nəqsdan zinət.
Jazdı əş'arılə kətibələrin,
Nəqsdan zahir etdi şehri—mybin.
Baxdı dibaçə ta ki, şahi-çavan
Bir zaman qaldı valehy-hejran.
Marhəbə sellədi saqiry-kəbir,
Şah dedi ej vəzir bətədbir
—«Nə ycyn laxşıdır bu elə bəjan»
Ərz qıldı vəzir kəj sultan
Jaxşıdır bu qumasdan çamə
Jarasır padşahi-islama.
Biri arz etdi ej şahi-evrəng
Ki, bunun cox olur qəbəsb qəşəng.
Biri arz etdi kəj şəhi-əşraf
Cox gözəldir ola bu ruj-jahat.
Əhli məclis o gyn saqiry-kəbir
Hərə bir nəv gəstərə tədbir
Dedi ol padişahı - niksyxən
Qoj sual eləjək həm ustadən.
Dedi ystad ej fəlakətdir
Cox gözəldir ki, saxlana bu hərir,
Çəkələr sən ələndə tasutə,
Gərynçə onda xalq nasutə.
Təngdil oldu padişahi-çavan
Qatlinə verdi ol kəsin fərman.

M. Fətəli

TƏÇNIS

Əsirijəm bir dilbərin ki, ələr
Xənçərlə şan-şan o jara məni,
Visalından bullam hajati-tazə
Jəqin bil, eldyrməz o jara məni.
Əman mənən nələr çannatin narın
Duzəxə bənzətməm firqətin narın.
Rişteji-çan olmuş telindən narın
Dilər jeldən jetir o jara məni.
Dərdə kimin vardır mən tək
davamı?
Əşqin mərizijəm, sən ver davamı,
Hər aşiqin çandır əşqində vamı,
Gəstərmə sin malı o jara məni.
Rəqiblərdən gəllər sənə divanə,
Gəstərmə ryxsarın sən bu divanə.
Jolunda sil hər aqili divanə,
Salsa çatin daqı o jara məni.
Çilərdəndir gəzymdən tökdyym
hər dəm.
Atəşi-suzandır çəkdijim hər dəm.
Çan quşunu avaz edəndə hər dəm,
Oxur zylfyndəjəm, o jara məni.

Abbas Sihhət

Tərəqqi və təbiətin qanunu

Gəzişirdim Qız Qalası daqında,
Jaj fəslidi bir gyn axşam cəənda
Bir-bir baxbırdım ol kəhnə asara
Viran olmuş Sura, byrcə hasara
Qərib-qərib, mybhəm-mybhəm xəjallar,
Gəlirdi fikrimə dyrly suallar.
Dejirdim ki, dynja bir şəxsə bənzər,
Doqar, tərər, nymyvv edər, iykslər.
Insan kimi hər dövrə bir az jaşar,
Sonra çavaş-çavaş ixtiarlaşar,
Ələr, qalar bir-iki viranəsi...
O da olar bəjquşların nələsi.
Bir myəllən qanun vzrədir həjat,
Bir doqquş, bir təkamyl, bir inhitat.
Belə qolumuş aləmin binası,
Dəhşikdir tərəqqinin əsası.
Dəhşimək olmasa tərəqqi olmaz,
Təbətin bu qanunu pozulmaz.
Dəhşimədə imkan olur təkamyl,
Insan doqar, tərər, edər tənasyl.
Təbətdən gərək alınsın ibrət,
Təqəddydə olur bəqalı-millət.
Dynjanın əvvəlindən ta bu hala,
Aləmdə olmuş min-min istihala,
Hanı əski Roma, əski Iunanlar,
Hanı əski tərəqqilər, Imranlar.
Hanı əski əsirlər, kəsralar
Hanı əski kəldanilər, misrilər,
Çymləsini məhv eləmiş zəmanə,
Hər birindən qoymuş çyz'i nişanə.
Bu ondandır: vaqta gərə təkamyl,
Etmədilər gəstərdilər təkahyl,
Bu ondandır zəmanəjə myvafiq
Dəhşimalın cəxartdıslar əvafiq.
Bos e'tiqadlara məqrur oldular,
Puc olmaqa axır məqsur oldular.
Hansı şe'dir dəhşimalja dynjada,
Gəjərti də, hejvanat da, hava da,
Necin dəhşimənin fikri insanın
Təqazəsı dejilmi bu dynjanın.
Tarix nizə gəstərmirmi bu halə,
Cahil qovnun mybhəqqədir zavalı,